

УДК 711.5

Л.Г Бачинська

МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕЛЕНОГО ЦЕНТРУ КИЄВА

Київ - столиця України - має багатовіковий період територіального розвитку і декілька етапів формування структури, які відбилися на його сучасному генплані. Місто спершу утворилося як компактне поселення, фортеця на високому пагорбі, поряд із котрою поступово виріс ремісничий Поділ. З 11 століття воно набуло два чітко виражених центри - на Вишгороді та Печерську, з яких воно розвивалося у вигляді окремих секторів, і з часом при об'єднанні територій утворилося єдине ціле. Складне територіальне зростання міста за етапами, наявність різноманітних за рельєфом ділянок обумовили формування Правого берега сучасного міста, на якому на сьогодні склалося три важливих за історичною цінністю ділянки: Вишгород (м. Володимира і м.Ярослава), Печерськ і Хрещатик. Лівий берег – низький, плоский – його забудова в основному сформувалася за радянський період з усіма характерними для цього етапу ознаками планування, композиції і зовнішнього вигляду. Так виникла структура міста з двох різних за просторовою організацією ділянок території на двох берегах – Правобережній і Лівобережній, між якими просторовим та інформаційним інтервалом вишикувалася низка дніпровських островів. Розрив між берегами разом із заплавою Дніпра із «зеленими» берегами і островами коливається від 750 м (в районі Корчувате – дачі «Осокорки») майже до чотирьох кілометрів між житловими масивами Оболонь і Вигурівщина-Троещина.

Відмінності у ландшафті, часі формування, прийомах архітектурно-просторової організації Правого і Лівого берегів сприяли утворенню двох частин як самостійних населених пунктів, кожний з яких претендує на наявність власного центру. Правобережжя має: адміністративно-політичний і історико-культурний центри – на Печерську, другий історико-культурний – на місці міст Ярослава та Володимира, торгово-діловий, що поступово переходить у культурний центр ближче до прибережжя – в районі Хрещатику. Лівобережний центр, так і не добудований після Олімпіади 1980 року, що претендував на сполучення різноманітних функцій сучасного міста столичного масштабу, не встиг сформуватися як альтернативний, як ядро лівобережних масивів-новобудов, мета продукування якого містилася в обертанні Києва на єдине ціле утворення з двох смуг, причому Лівобережний центр передбачався як перспективний.

Через нереалізовані програми з формування альтернативного центру Київ так і залишився містом з двох розділених рікою частин, де старий історично складений центр і до цього часу *домінує* в плані столиці, йому приділяється підвищена увага влади і проектувальників, у найголовніших точках силкуються звести усі престижні споруди, порушуючи екстравагантними формами і баштовим силуетом цілісність і гармонійність історичної забудови і реконструйованої в післявоєнний період. Лівобережна частина столиці зберігає свій імідж як периферійна, котру не дуже жалкують новосельці, є відсунутою на певну відстань від історичного центру дніпровськими просторами. Між іншим, ландшафт міста, етапи його історичного розвитку, характер забудови по обох берегах підкреслюють значність саме цієї, природної частини міста, що обумовлює його унікальність. Зелені береги праворуч і ліворуч від річища, острови і обширні водні простори історично сформували *зелене ядро* української столиці, котре і відбиває її справжню сутність і можливі перспективи подальшого розвитку.

Зелена частина Правобережжя, починаючись від Подолу, утворена низкою історично складених парків і зон відпочинку. Їх значення і функціональне використання за останні 20 років поступово втрачається (приміром, зник знаменитий у 1950-70-ті роки Першотравневий парк – центр народних гулянь киян), густі гаї значно порідшали, схилами пройшов парковий автошлях – з'єднувальна комунікація між Хрещатиком і Набережним шосе. Свого часу за допомогою останнього організували зручний транзит через центр між двома промисловими зонами Києва – Рибальським півостровом, де розмістився вантажний річковий порт, і Теличкою – територією будівельних комбінатів. Набережне шосе знищило взаємозв'язок зеленої зони Правого берегу і дніпровської води.

Правобережні парки, розрізнені, урізані за допомогою шосе і вирубані, являють собою систему озеленення схилів Дніпра, практично єдино впорядковану, тому що Лівий берег розкривається в бік води крупним неорганізованим зеленим масивом з двома фрагментами територій міських дач-«садів» (Русанівських і Осокорків-Нижніх), а великі і малі острови між Дніпром і Десенкою (Чорториєм) майже не використовуються. На протязі останніх 40 років через один з островів проходить лінія метро, і територія навколо станції «Гідропарк» пристосована для відпочинку городян влітку як пляжна зона міста.

Таким чином, проблеми Києва містяться: а) у відсутності на Лівому березі повноцінного центру, альтернативного історично сформованому на Правобережжі і через це крайній перевантаженості Правого берега забудовою і транспортом; б) у браку місця для масового відпочинку і розваг на лоні природи; в) в надто офіційному змісті головної паркової зони міста; г) у

відсутності прибережних парків з організованою зоною відпочинку і пляжною при житлових масивах Правого і Лівого берегів; д) в наявності великих просторів дніпровської заплави, що мало використовуються.

Враховуючи особливості прирічкового ландшафту – крупні за площею і складні за конфігурацією простори, - логічніше розглядати це явище як *київську специфіку*, визначити роль дніпровської заплави у формуванні структури міста зараз і в майбутньому, незважаючи на сучасний стан обох берегів і островів. Відомо, що для очищення довкілля від полюцій виробництва, необхідне достатнє озеленення міського простору, сануєчого ефекту можна досягти, коли зелень формується не як окремі укралення, а як крупні масиви у вигляді «уводів» в структуру міста з боку пригородів. Унікальність Києва у тому, що заплава Дніпра в столиці і є саме таким міцним уводом, який пронизує увесь Київ з півночі на південь.

Достатньо компактна міська структура з двох дніпровських берегів розгортається майже радіально (планування Лівого берега з появою житлових масивів недавньої забудови поступово відступає від лінійної схеми). Вісь ріки є міцним розподільвачем і підтримана віссю чергування правобережних парків. Аналіз моделі міської структури (див. рис. 1, а) підказує необхідність розвитку заплави ріки як головного *зеленого ядра* Києва, котре, очевидно, прийме на себе роль *істинного центру* столиці, який зможе з'єднати два громадсько-культурних центри міста на Правому і Лівому берегах (а чи забудують колись лівобережний центр за єдиним проектом!), і, вірогідно, посприє акцентуації туризму серед видів виробничої діяльності міста-столиці.

Щоби чітко організувати структуру цього «зеленого» центру Києва, слід розглянути існуючу модель його *функціонально-просторового каркасу* і можливість подальшого його перетворення. Неорганізованість і брак площі пляжної зони на масивах північної і південної частин міста примушують створити «виходи» з житлових масивів до води, що допоможе влаштувати повноцінний відпочинок населення. Парки біля масивів з розвиненою пляжною зоною у північній частині міста можна розташувати на невеликій відстані від забудови в бік берега, перпендикулярно до русла ріки. У південній частині поряд із масивами Позняки, Осокорки і Харківським берегова лінія неширока, тому можна передбачити «вихід» до ріки нижче садів в бік Правого берега, щоби використати під парк заболочені ділянки, непридатні для будівництва, на південь від Телички. Для цього потрібно додатково організувати рух транспорту і влаштувати міст. Неорганізовані території з окремими украленнями баз відпочинку по обох берегах, розташовані навпроти житлових масивів 1960-80-х років забудови (Оболоні – на Правому березі, Вигуровщини-

Троєщини, Райдужного, Воскресенки – на Лівому), слід перетворити на парковий комплекс для відпочинку їх мешканців із розвиненими різноманітними формами відпочинку на воді в умовах зручних заток і просторої берегової лінії складної конфігурації. Лівобережний парковий комплекс для жителів чотирьох житлових масивів можна запроектувати на основі системи зонування залежно від головної визначальної функції кожного парку, скажімо, з орієнтацією на такі види як парк на воді, атракціонів, співоче поле і парк народних гулянь, дитячий парк, спортивних ігор та ін. з доповненням їх допоміжними функціями і обов'язковою пляжною зоною. Такий підхід дозволяє: а) організувати відпочинок населення житлових масивів у природно-окультуреному оточенні; б) зменшити навантаження на існуючі нечисленні місця масового відпочинку в Києві; в) урізноманітнити форми масового відпочинку та розваг; г) привернути увагу туристів до різних форм організованого відпочинку на природі.

Сувору за функцією, об'єднуючу пам'ятки та пам'ятні місця Київської історії дореволюційної пори і радянського часу, паркову зону Правобережжя слід *розвивати як єдиний загальний прибережний простір, єдиний комплекс*, у котрому в кожному з парків засобами малої архітектури необхідно ще більше підкреслювати його своєрідність і культурно-історичну цінність місця відповідно до наміченої функції.

Втрачену функцію бувшого Першотравневого парку як центру відпочинку і розваг доцільно відродити на новій ділянці у лівобережних парках або на островах.

Система островів, проток і заток, що утворилися в центрі Києва, повинна стати своєрідним природним комплексом, в якому можуть бути зосереджені найрізноманітніші види розваг, але, очевидно, на перетині осі островів і осі між двома громадсько-культурними центрами по обох берегах Києва треба розмістити крупну споруду розважальної функції як *головний акцент* в структурі «зеленого» ядра, що завершить єдиний композиційний задум організованого простору для відпочинку і визначить *ведучу туристичну функцію міста*.

Отже, аналіз *функціонально-просторового каркасу* низки островів допомагає визначити: а) схему зонування зеленої зони Правого берега як *системи парків історико-культурного призначення*, Лівого берега в основному як *системи парків для масового відпочинку мешканців* лівобережних масивів і островів як *міського центру відпочинку і розваг*; б) *напрямок розвитку* зеленої зони на основі послідовного перетворення функції кожної ділянки заплави Дніпра паралельно течії; в) *напрямок зв'язку* забудови житлових масивів і зелених берегів перпендикулярно течії; г) *місцезаповнення* відпочинку і розваг як

головної з'єднуючої ланки між двома громадсько-культурними центрами Києва. Функціонально-просторовий каркас як схему розміщення основних функціональних зон на території, що проектується, слід доповнювати функціонально-комунікаційним каркасом – розміщенням усіх видів функцій з врахуванням з'єднувальних комунікацій – транспортних і пішохідних. Комунікації у такому випадку виконують роль каналів функціонального зв'язку, при переміщенні за якими реципієнту надходить інформація про оточення і об'єкти, що містяться в ньому, відбувається так зване “знімання” інформації глядачем.

Схема функціонального розміщення основних об'єктів у «зеленому» ядрі Києва і особливості рельєфу місцини сприяють специфіці умов сприйняття берегів і островів, створюючи візуально-інформаційний каркас. Особливості візуалізації докільля в районі заплави Дніпра – див. рис. 1, б. Найхарактернішими точками перцепції є точки А, Б і В, кожна з яких диктує умови формотворення ландшафту і архітектури. Приміром, точка А – з Правого берега – розкриває згори панораму островів як перший, нижній план і Лівобережжя із зеленою зоною і забудовою як другий, дальній план (звідси важливість опрацювання форми даху в об'єктах на островах і силуету забудови на Лівому березі). Точка Б – з низького Лівого берега – надає можливості огляду островів на одному рівні через масив зелені як передній план, і далі – високі пагорби Правого берега з виразним обрисом споруд. Точка В – з островів – дозволяє розглянути Лівий берег тільки через щільний масив зелені, а Правий сприймається як єдині зелені пагорби із завершенням у вигляді забудови історичного центру. Точка Г – з Набережного шосе – низька точка, спрямовує погляд лише в бік островів і силует споруд на них. Таким чином, жодна з точок не дозволяє побачити детально фасади споруд на Лівому березі і на островах.

Каналами сприйняття, що дозволяють піднятися над островами і роздивитися їх панораму зверху, є мости, які з'єднують обидва береги, і перпендикулярні до річища, при цьому перцепція оточення відповідно до просування двох типів: як поступова зміна вражень через бокове вікно рухомого транспорту і як наближення і тому певні зміни видового кадру вздовж осі руху через лобове скло. У першому випадку головне – це орієнтація на навколишній простір (послідовне сприйняття), у другому – на магістраль. Особливі умови сприйняття відбуваються під час руху на тихохідному водному і сухопутному парковому транспорті: яскраві враження від берегів, заток, архітектурних об'єктів з постійною зміною кадру, ближніми і віддаленими планами, з різноманітними деталями архітектури споруд і рослинності.

Для опрацювання проекту детального планування зеленого центру міста необхідно з'єднати зазначені вище схеми *функціонально-просторового, функціонально-комунікаційного і візуально-інформаційного* каркасів формування довкілля з тим, щоби правильно його оцінити з врахуванням співвідношення цілого і частин та взаємовпливу окремих елементів, відкоригувати, доповнити або сформуванати знову із найвигіднішої точки зору кожний фрагмент ландшафту.

Отож, *окультурювання заплави Дніпра конче необхідно Києву, воно підвищить статус української столиці, дозволить організувати її генплан як органічне і динамічне утворення з рівнозначними громадсько-культурними центрами на обох берегах, отримати додатковий прибуток за рахунок розвитку туризму.*

Література:

1. Бачинська О.В. Погляд на деякі проблеми сучасної архітектури м. Києва. / Полікультурнотворча діяльність. – К.: НАУ, 2005.
2. Бачинская О.В. Задачи формирования водно-ландшафтного парка (на примере островов днепровской поймы в Киеве. / Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. – Одесса: ОГАСА, 2005. – Вып. 7–8. – С. 550–556.

Анотація

Наведена характеристика складеної зеленої зони в центрі Києва, її значення у формуванні планувальних особливостей міста і функціонально-візуальних зв'язків його центру і основних житлових масивів. Надані пропозиції зі створення єдиного функціонального і візуально-інформаційного каркасу в районі водних просторів і озеленення, який визначить напрям майбутнього розвитку Києва і його зеленого центру, допоможе організувати «вихід» житлових масивів до рекреаційної зони і цілеспрямовано використовувати київські острови.

Аннотация

Приведена характеристика сложившейся зеленой зоны в центре Киева, ее значение в формировании планировочных особенностей города и функционально-визуальных связей его центра и основных жилых массивов. Даны предложения по созданию единого функционального и визуально-информационного каркаса в районе водных пространств и озеленения, который определит направления последующего развития Киева и его зеленого центра, поможет организовать «выход» жилых массивов в рекреационную зону и целенаправленно использовать киевские острова.